

DEJINY KAŽDODENNOSTI V STAROVEKOM RÍME (v 1. pol. 2. stor.)

Rubrika zo školských lavíc

Vypracoval: Mgr. Marek Bubeník (Štátny pedagogický ústav)

Vyučovací predmet: dejepis

Zaradenie do ročníka/ročníkov: 6. roč. ZŠ, 1. roč. gymnázií a stredných škôl, semináre pre maturantov z dejepisu (ako doplnkové učebné materiály)

Edukačný cieľ: Sprostredkovať učiteľom príklady zapracovania metódy dejiny každodennosti do dejepisného vyučovania a obohatiť tým vedomosti žiakov o konkrétnom období (v danom prípade období staroveku – staroveký Rím). Zároveň je cieľom žiakov zaujať, motivovať na vyhľadávanie ďalších informácií, „poľudštiť“ a spopularizovať pre nich predmet dejepis. Vybraná vyučovacia metóda umožňuje nevšedným spôsobom zosúladiť minulosť s prítomnosťou, inšpirovať a porovnať život ľudí existujúcich vo vyspelejšej starovekej civilizácii v čase jej najväčšieho rozkvetu so životom dnešných žiakov, ich každodennými radosťami i starosťami.

Výchovný cieľ: Sústrediť pozornosť na pozitívne prvky v živote Rimanov a dať ich za príklad žiakom. Negatívne prvky naopak použiť ako výstrahu.

Forma spracovania: učiteľské oznamy – záznam v periodiku, vypovedajúcom o rôznych oblastiach života v starovekom Ríme v období cisárstva – princípát

Dobrý deň. Som učiteľom rímskych detí zo stredných vrstiev. Pôvodom som Grék a rád by som vás oboznámil s tým, čo je v posledných dňoch nové v školských laviciach. Nasledujúce informácie sú primárne určené pre rodičov synov v školskom veku, ktorí sa vzdelávajú priamo v meste Rím. Venujte preto prosím pozornosť nasledujúcim oznamom:

- 1) Rodičia by si mali uvedomiť, že pominuli časy, keď sa na problematiku všeobecného vzdelania nahliadalo pod iným uhlom a do úvahy sa brali podmienky vtedajšieho života. To sa už nikdy nevráti späť! Treba sa odpútať od spiatočnickeho myslenia a nezabúdať, že dnes už nestačí pre rozvoj mládeže len dobrá domáca výchova, ale i kvalitné vzdelanie aspoň v oblasti čítania, písania a počítania. Výchova a vzdelanie predsa k sebe neodmysliteľne patria. Som síce Grék, a teda cudzinec, ktorého spoločenské postavenie nie je ružové, no o prepojení výchovy a vzdelávania niečo viem. Ak už pre nič iné, zaslúžim si všeobecné uznanie aspoň za svoje vedomosti, ktoré odovzdávam vašim deťom. Apelujem preto na väčšiu účasť detí zo strednej majetkovej vrstvy na vyučovaní. Ved' dnes už môžu chodiť do školy aj deti menej majetných rodičov. Niektorým otroci

pomáhajú a uľahčujú každodenné pracovné zaťaženie, preto nie je dôvod, aby nemohli pár hodín stráviť v škole.

- 2) V nadväznosti na to, čo som spomenul v prvom bode, chcem napraviť aj iný mýtus vychádzajúci z minulých dôb. Poniektorí stále zastávajú názor, že chlapcov treba učiť hlavne bojovať a starať sa o domáce hospodárstvo. Prísna rodinná výchova založená na práci a hre síce vedie k telesnému rozvoju detí a rozvinie ich charakter v zmysle priučenia sa úcte k starším, poslušnosti, mravnosti, sebadôvere, vytrvalosti a vážnosti v počínaní, avšak ani tieto nesporne dôležité vlastnosti ideálneho rímskeho občana, nemôžu nahradiť školské vzdelanie mimo pohodlia domova, ktoré dnes ponúka množstvo kvalifikovaných učiteľov po celom meste. Rovnako ako vy, milí otcovia a matky, chceme ísť deťom príkladom. My ich lepšie pripravíme po vedomostnej stránke a naučíme ich tiež disciplíne. Základy dostanú od vás doma a o zvyšok sa už postaráme my.
- 3) Vzhľadom na rozkvet ríše a potrebu neustále dopĺňať stavy úradníkov, je potrebné systematicky pripravovať nových mužov pre prácu v štátnej správe. Túto skutočnosť našťastie akceptuje aj náš cisár Traján, a preto nás učiteľov podporuje či už finančne, alebo cez rozličné privilégiá. Našou povinnosťou je pripraviť na štátnych učilištiach tých najlepších úradníkov pre ríšu. Pri tejto snahe rozumieme, že to bez štátneho dozoru nejde. Štát platí, štát kontroluje.
- 4) Za seba konštatujem, že nie som za časté používanie telesných trestov, no v niektorých situáciách si to okolnosti vyžadujú. Viem, že sa vaši synovia na to doma sťažujú, ale predstavte si, že ste na mojom mieste a žiak si z vás neustále uťahuje kvôli vášmu nízkemu pôvodu. Nie som oveľa významnejší v ich očiach ako obyčajný otrok. A pritom mám toho dosť, čo môžem ponúknuť. Keďže v mestských školách nie je možné deti vzdelávať individuálne, čo by bol ideál, tak musím občas pristúpiť k prísnyim trestom, aby som zachoval disciplínu a ochotu pracovať na plnení vzdelávacích cieľov. Ak by vás to hnevalo, tak upozorňujem, že to neberiem jednostranne a som si vedomý, že ja musím tiež byť vzorom, príkladnou osobnosťou s patričným vzdelaním.
- 5) Triedy ponúkajú len veľmi skromné vybavenie - tabuľu, stoličky, lavice a počítadlá. Vyžaduje sa preto väčšia angažovanosť rodičov pri zabezpečovaní učebných pomôcok pre žiakov. Zakúpte prosím pre svoje deti drevené či slonovinové obdĺžnikové dosky potreté čiernym voskom. Ďalej im kúpte kvalitné kovové rydlá, aby mali s čím písať. Rydlo musí byť na jednej strane zaostrené a na druhej ploché. Inak nebude možné opraviť po sebe chyby. Po dokončení učebnej lekcie je dôležité dosky poukladať na seba v správnom poradí a zviazať do codexu. Keď žiaci nebudú mať takto pripravené dosky, nebudú môcť písať školské úlohy, a tým pádom sa vzdelávať. Pre žiakov vyšších stupňov odporúčame zabezpečiť dostatočný počet papyrusov, na ktoré budú zaznamenávať svoje literárne prvotiny. Pre bohatších pripomínam, že vhodný je i pergament z jemnej zvieracej kože. Jeho výhodou je, že sa dá na neho písať obojstranne a netreba ho zvíjať ako papyrus do zvitkov. Dá sa skladať na seba ako voskové dosky. V prípade použitia papyrusu a pergamentu sa nesmie zabudnúť na pero z trstiny a atrament, pripravený zo sadzí.

Nakoniec pripomínam, že k výučbe je nutné navštevovať verejné knižnice, ak nemáte doma vlastnú, a študovať, prípadne si nechať predčítavať od otrokov významné latinské i grécke diela. Ich znalosť, najlepšie doslovná, sa vyžaduje.

- 6) Povinná školská dochádzka nie je v ríši zavedená. Ja sa však pýtam, či je správne nechať deti bez vzdelania? Nezabúdajte, že vaša povinnosť ako zodpovedných rodičov je poslať do školy predovšetkým synov, a to po dovŕšení maximálne 7 rokov. Dovtedy sa o nich staráte vy. Vychovávate ich aj vzdelávate v najzákladnejších veciach a ste im príkladom. No od 7 do 11 rokov nechajte prosím vzdelávanie na školskom systéme ríše. Potom si svoje deti môžete opäť formovať podľa vlastných predstáv o ich budúcnosti, až kým nebudú uznani za dospelých a nezačnú sa rozhodovať samostatne. Škola poskytuje pre deti možnosť prežiť dlhšie detstvo, tak im túto možnosť neberte, ak vám to finančné možnosti dovoľujú. Pokiaľ netrpíte veľkou chudobou a deti nemusia namiesto školy pracovať od malička, tak im doprajte vzdelanie. Vyplatí sa to im i vám!
- 7) Nedávno za mnou prišiel jeden 9 ročný žiak a vyrozprával mi, že to so vzdelávaním nie je také jednoduché, ako si mnohí myslia. Takže argumentoval to, čo som napísal v predošlom bode. Nič nie je čiernobiele, preto uverejním jeho príbeh. Otroci skutočne spravia veľa, ale nespravia všetko. Hlavne keď má chlapcova rodina rodinný obchod a on sa musí spolu s otcom starať o jeho fungovanie. Jeho pohľad ma zaujal, lebo odzrkadľuje každodenné školské problémy nejednej priemernej rodiny, snažiacej sa v prvom rade nejako vyžiť a až potom sa niečo učiť. Vysvetlil mi, že chodenie do školy stojí jeho otca peniaze, ktorých nemajú na rozhadzovanie. Stále sú však na tom lepšie ako niektorí jeho kamaráti, ktorí si taký luxus ako školu nemôžu dovoliť vôbec. Naopak, musia celý deň tvrdo pracovať. Chlapcovi rodičia našťastie dbajú aspoň na základné vzdelanie a investujú aj z mála do synovej budúcnosti. Otec sa spolieha, že škola pripraví jeho syna na to, že raz prevezme obchod a zveľadí ho. K tomu však bude potrebovať dokonale poznať rímske zákony, čo ho nemôže naučiť základná škola. Preto táto úloha prejde na otca. Potrebné informácie synovi vstúpí pri poobednej práci v obchode. Ako on sám uznal, inak to nejde. Takže mne z toho vyplýva iba toľko, že zložitejšie domáce podmienky pri troche dobre vôle nezabraňujú chlapcom zúčastniť sa doobeda vyučovania a osvojiť si čítanie, písanie a počítanie. Tak sa pripraví na život, pričom ale nesmú zabudnúť na domáce povinnosti. Základom je vhodné rozdelenie denného harmonogramu.
- 8) Keď bola reč o nemajetných, treba pripomenúť, že predsa len existuje spôsob, ako im zabezpečiť základné vzdelanie v podobe finančnej pomoci. Hovorím o príspevku na výživu a výchovu detí zo sociálne slabších vrstiev a sirôt nazývanom alimentatio. Poskytuje ho štát. Ide o štipendium hradené zo štátnych úverov. Moderný príspevkový systém vytvoril práve náš súčasný cisár. Určil, že deti budú mať takúto podporu, kým nedosiahnu plnoletosť. Chlapci dostávajú 16 sesteriov na mesiac a dievčatá 12, ale len za predpokladu, že pochádzajú z plnoprávneho manželstva. Ak nie, príspevok býva o niečo nižší. V každej na pomoc odkázanej rodine sú takto dotované 1 alebo 2 deti, pričom prednosť majú chlapci.

- 9) Nezabúdajte, že vyučovanie prebieha nepretržite od svitania do obeda 7 dní v týždni. Tým nemyslím 5 ani 6, ale 7. Zdôrazňujem to pre tých, ktorí si zo školy robia holubník. Do školy sa nechodí iba počas tržných dní, letných prázdnin a náboženských sviatkov, ktorých je už aj tak viac ako dost.
- 10) Nezabudnite dať ráno svojim synom peniaze na kúpu jedla, alebo im niečo zabaliť na cestu do školy, sídliacej na Traianovom námestí. Doma nech sa im venujú otroci, aby nevypadli zo študijného rytmu a opakovali si to, čo si počas vyučovania napísali na tabuľky. Zároveň nech si čítajú zo zvitkov papyrusu nahlas a zrozumiteľne ako v škole.
- 11) Pokiaľ vaše dieťa nemá poobede iné povinnosti, doprajte mu čas na oddych a hru. Mozog musí odpočívať. Zabávanie sa na choduliach či hravé bojovanie s mečmi v rámci voľného času im neublíži.
- 12) Neodporúčam, aby dievčatá chodili do školy spolu s chlapcami. Ich spoločenská úloha je odlišná a mali by sa učiť to, čo budú v živote ako manželky a matky potrebovať. Viem, že dnes sa dievčatám nebráni nadobudnúť základné vzdelanie, no ak na tom rodičia trvajú, nech ho dostanú od súkromných učiteľov doma. Prvoradé je plnenie zaužívaných povinností, a tým myslím priučenie sa od matiek pradeniu vlákien, tkaniu látok, šitiu, vareniu a objednávaníu potrieb do domácnosti. To, že v dospelosti časť ich povinností prevezmú otrokyne ešte neznamená, že by tieto tradičné práce nemali zvládať. Ak sa im to podarí a ostane čas nazvyš, nech sa potom, pre mňa za mňa, venujú ďalšiemu vzdelávaniu alebo hudbe.
- 13) Vybrané ukážky z toho, čo sa dnes učia vaše deti:

Matematika – počítanie a celkovo čísla súvisia s našou latinskou abecedou, ktorá má, ako viete, 23 písmen. Sedem z nich sa využíva pri zázname čísiel a počítaní ako takom. Tieto čísla je možné vzájomne kombinovať, a to buď cez pripočítavanie, alebo odpočítavanie. Ponúkam jednoduchý príklad pre správne pochopenie. Písmeno I latinskej abecedy zodpovedá číslici 1 a písmeno V zasa zodpovedá číslici 5. Keď teda chcem zapísať číslicu 6, tak využijeme písmená V a I, ktoré dáme pri seba, spočítame hodnoty a vyjde nám, že VI sa rovná 6. Podobne to platí aj pri vyšších číslach. Keď chceme zapísať 1500, tak musíme spojiť a spočítať písmeno M znamenajúce číslo 1000 a D znamenajúce 500. Výsledkom bude teda kombinácia MD ako zápis čísla 1500. Dokopy rozlišujeme 7 základných rímskych číslic: I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D = 500 a M = 1000.

Úlohy – príklady:

Zapíšte rímskymi číslicami:

DLXXIV = ? (574)

58 = ? (LVIII)

MCCVIII = ? (1208)

105 = ? (CV)

MCMLXXVII = ? (1977)

591 = ? (DXCI)

MMDCCCLXV = ? (2865)

1344 = ? (MCCCXLIV)

MMDCCCXXXII = ? (2832)

2015 = ? (MMXV)

Latinčina – vybrané komunikačné frázy pre začiatočníkov. Každý chce hovoriť tak, aby mu druhí rozumeli. My sa dorozumievame latinčinou, ale i tá má svoje úskalia. Študuje sa dlho a ťažko. V tejto časti preto ponúkam žiakom základné frázy využiteľné pri každodennej komunikácii. Nezabudnite, že všetko čo hovoríte po latinsky, má svoju váhu. Preto vždy vážte slová!

Čo povedať pri návšteve baru?

Da mihi fermentum. Jedno pivo sem.

Que usque tandem expectem? Ako dlho budem čakať?

Ad multros annos! Na zdravie!

In vino veritas. Vo víne je pravda.

Čo povedať pri schôdzkach?

Ubi sunt puellae/pueri? Kde sú dievčatá/chlapci?

Nomen mihi est Livia. Salve! Ahoj, ja sa volám Lívia.

Volo, non valeo. Chcel by som, ale nemôžem.

Noli me tangere. Ruky preč.

Spero nos familiares mansuros. Dúfam, že môžeme zostať priateľmi.

Nescio quid dicas. Nevieam, o čom to hovoríš.

Errare humanum est. Mýliť sa je ľudské.

Čo využijete na trhoch?

Quantum est? Koľko je to?

Hoc est nimis! To je príliš drahé.

Pecuniam mihi redde. Vráťte mi peniaze.

Do ut des? A čo za to?

Vestis virum reddit. Šaty robia človeka.

Čo povedať doma?

Cara, domi adsum. Už som doma drahá.

In flagrante delicto. Pristihnutý pri čine.

Credo absurdum est. Ale to je nezmysel.

Ako znejú najbežnejšie frázy pri styku s ľuďmi?

Mihi ignosce. Prepáčte.

Auxilium mihi, si placet. Môžete mi prosím pomôcť?

Ubi sum? Kde som?

Quis annus est? Aký je rok?

Volo domum redire. Chcem ísť späť domov.

Ante cenam. Pred večerou.

Cave canem. Pozor na psa.

Quid nomen tibi est? Ako sa voláš?

Unde es? Odkiaľ si?

Qui vales? Ako sa máš?

Quot annos nata? Ako si starý?

Die dulci fruere. Prajem pekný deň.

Vale. Dovozenia.

Quo vadis? Kam idete?

Haec omnia? To je všetko?

Carpe diem. Užívaj dňa.

Poznáte zdvorilostné obraty?

Pace tua. S vaším dovolením.

Extemplo. Iste, hneď.

Eheu! Mea culpa. Pardon, moja chyba.

Manus manum lavat. Pomôžte mi a ja pomôžem vám.

Ex animo. Úprimne.

De minimus non curo. To je maličkosť.

Vade in pace. Spánombohom.

Res Romae cognosco. Viem ako to v Ríme chodí.

Gratias multa. Pekne ďakujem.

Pre žiakov stredných škôl medzi 11. až 16. rokom života sa pridávajú ďalšie predmety, avšak počítajte s tým, že štúdium bude nákladnejšie. Váš syn ale bude po dokončení tohto stupňa ovládať cudzí jazyk, čím myslím gréčtinu, bude mať prehľad v histórii a zemepise, a predovšetkým bude schopný s porozumením čítať slávne diela. Za všetky predmety prikladám povinnú literatúru na preštudovanie v tomto roku. Tvorí ju tieto spisy a diela:

- Filozofické práce: Marcus Tullius Cicero - De Re Publica a De Legibus
 - Rímske dejiny: Publius Cornelius Tacitus – Historiae a Annales, Titus Livius – Ab Urbe Condita (Od založenia mesta)
 - Životopisy prvých cisárov: Gaius Suetonius Tranquillus
 - Literatúra faktu, vedecká literatúra: dielo Gaia Plinia Secunda – Naturalis Historia – opísané všetky známe prírodné javy
 - Poézia: Quintus Horatius Flaccus – Ódy a Epódy, Publius Vergilius Maro – Aeneis, Publius Ovidius Naso – Metamorfózy
-